

A közlegelők pusztulása

Irta: Létz Lajos, m. kir. erdőtanácsos

Ha valaki kizsarolt, elpusztított legelőket kíván látni, annak nem is kell nagyon messzire menni. Utazzék Budapest-ről Esztergom vagy Székesfehérvár felé. A vonat ablakából vagy az országutról gyönyörködhetik a haldokló természetben.

Aki szeret az elmulás és enyészet fölött elmélkedni, vagy ihletet keres ehhez a hangulathoz, az látogassa meg ezeket a legelő-temetőket. Óriási kiterjedésű elkopárosodott területek, sziklás, vizmosásos részekkel tarkítva. A fü már nem nő rajtuk. Itt-ott egy-egy árva szerb tövist lenget még a szél a mohától zöldre festett kövek között.

Ilyen és ehhez hasonló kiaszott területek az ország minden részében találhatók.

Ezek az ugynevezett közlegelők. A volt urbéres telkes jobbágyságok és közbirtokosságok osztatlan közös legelői és részben községi legelők.

Ha valamire ráillik az a magyar közmondás, hogy közös lónak turós a háta, hát ezekre a közös legelőkre különösen ráillik.

Amilyen gonddal ápolja minden gazda a saját földjét, épp oly mostohán bánik a közös tulajdont képező legelővel.

A közös legelőben érdekelt birtokosokat egy cél vezérli: minél jobban kihasználni a közlegelőt, anélkül azonban, hogy feljavítására gondolnának.

Már a békében is szánalmas állapotban voltak a közlegelők, de azóta állapotuk fokozottabb mértékben hanyatlak és hovatovább minden közlegelő lassan, de biztosan a végpusztulás felé közeledik.

Ennek a káros állapotnak kiinduló pontja az, hogy háboru után a gazda, a pénz elértéktelenedése folytán, hajtva a meggazdagodás vágyától, állatállományát tulhajtott mértékben szaporította. Mig békeidőben az állattenyésztés a rendes keretekben, egészséges mederben folyt, addig ma a gazdák több marhát tartanak, mint tartottak béke idején, de minden-

esetre többet annál, mint amennyit az adott viszonyok között észszerűen, az állatok leromlása nélkül felnevelni és eltartani tudnak.

Ez a körülmény természetszerűleg maga után vonja a közlegelők kizsárolását

A legelő normáljószág-birásával ma már nem törődik senki sem. A birtokossági gazdák korlátlan számban hajtanak állatot a legelőre, mert hiszen abban a bizonyos „kivételes” állapotban vagyunk és szemet hunyunk az ilyen csekély szabálytalanságok fölött.

A legelő javítása pedig már teljesen kihalt fogalom.

Alkalmam volt számtalan urbéres- és közbirtokossági zárszámadást átnézni, de — nem véve figyelembe egy-egy említésre sem méltó legelőjavítási esetet — sehol nyomát sem láttam annak, hogy ilyen címen a birtokosságnak kiadásai lettek volna.

Ellenkezőleg, a közös legelőben érdekelt állattulajdonosok nemcsak legelőjogosultságukat igyekeznek illetéktelen mértékben érvényesíteni, hanem kihasználják a közös tulajdont minden elképzelhető módon.

Igy pl. nem ritka eset, hogy a delelő helyeken, kifutókon vagy az apaállat istállójában összegyűlt közös trágyát ahelyett, hogy azt a legelő feljavítására használnák, eladják, hogy ezzel a birtokosság jövedelmét, mely rendszerint elosztásra kerül, szaporítsák.

A legelőnek jobbminőségű részeit sok helyen engedély nélkül mezőgazdasági művelés alá veszik, esetleg legelőilletőség címén a legelő egy részét szántóföldnek elkerítik s így az eredeti rendeltetéstől elvonják.

A mezőgazdasági célokra elvont ilyen területekkel a legelő természetesen kisebb lesz, de ez a körülmény nem gátolja a gazdákat abban, hogy a megmaradt kisebb legelőre ugyanannyi állatot hajtsanak.

És míg a legelő jövedelmeit lehetőleg elosztják, a birtokossági számadásnál mutatkozó hiányt nem vetik ki maguk között, mivel ezt anyagi helyzetük állítólag nem volna képes

elviselni, hanem módot keresnek arra, hogy a hiányt más, a közös legelőtől elvonható jövedelemből fedezzék.

Ott vannak a közös legelőkön álló fák. Ezeket a fákat a legtöbb helyen előzetesen kikért engedély nélkül kivágják. A vagyonfelügyeleti hatóságot ily eljárással már befejezett tények elé állítják és a törvény nem nyújt módot arra, hogy a birtokosság ilyen önkényes eljárását méltóan megtorolni lehessen.

Hogy azután a kihasznált faállomány területét facsemetékkel nem ültetik be, vagy ha felső nyomásra be is ültetik, annak kellő gondozására nem fektetnek súlyt, az az előadottak után csak természetes. Ellenben természetes az is, hogy a faállomány kihasználása és a közlegelő elpusztítása után az érdekelt állattulajdonosok legelőhiányról panaszkodnak és legtöbbször a legközelebbi jól gondozott erdőterületre vetik a szemüket.

A jelenlegi gazdálkodással azonban a legelőpusztításnak sohasem lenne vége. Szakadatlan folyamat volna ez, mely mindig újabb és újabb területeket emészt fel.

Az állattenyésztés fejlesztéséről szóló 1908. évi XLIII. t.-c. alapján egyes birtokosságok óriási összegű államsegélyekkel nagy kiterjedésű legelőkhöz jutottak, a földbirtok helyesebb megosztását szabályozó rendelkezésekről szóló 1920. évi XXXVI. t.-c. szintén több községben fogja újabb legelőhöz juttatni az állattulajdonosokat, de a legelőterületek nagyobbításával egyedül célt érni nem lehet, mert tönkremennek ezek is, ha senki sem gondozza őket.

Itt van az ideje, hogy ennek a káros folyamatnak utját álljuk és hozzáfogjunk a mentési munkálatokhoz. Ma már nem az egyesek, hanem az ország érdekeinek megmentéséről van szó.

Mindenekelőtt az állattenyésztést kellene a régi, egészséges mederbe terelni, de mindenesetre összhangzásba hozni a rendelkezésre álló legelőterülettel. Értem azt az állatállományt, mely a legelőre van utalva. Fontos, hogy a legelőre csakis annyi állat hajtassék ki, amennyit a legelő normáljószágbirása megenged. Ezen felül állatot csak az tartson, aki azt szálastakar-

mányon tudja fölnevelni. A legelőre bocsátható állatok száma egyenes arányban van a legelő állapotával. Ha több állatot akarunk elhelyezni a legelőn, azt fokozottabb mértékben kell jókarban tartani. Jobb legelő több állatot bír el. Ma a helyzet azonban az, hogy a legelőre hajtott állatok száma szaporodik, a legelő gondozása pedig elmarad. Ez egyiknél is, másiknál is romlásra vezet.

Nincs abból haszna az országnak, ha a gazdák sok marhát nevelnek fel, de silányat, leromlottat és tuberkulotikusat. Inkább tartson a gazda kevesebbet, amennyit jó gondozással és ellátással el tud tartani és legyen az a kevesebb állat erőteljes, kifejlett, egészséges.

Ami most már a legelőjavítást illeti, a legelőket abból a szempontból kellene elbírálni, vajjon azok javítási munkálatokkal mint legelők egyáltalában még helyrehozhatók-e vagy nem?

Előbbi esetben minden legelőre mielőbb el kellene készíteni a legelőjavítási tervet.

Hogy ez keresztülvihető legyen, az első lépés volna mindegyütt, ahol urbéri és közbirtokosságok vannak, az osztatlan közös legelőről szóló 1913. évi X. t.-c. értelmében megalakítani a legelőtársulatokat.

Ezek a legelőtársulatok a megalkotandó legelőrendtartás előírása szerint kötelesek minden évben legelőjavítási tervet készíteni és annak végrehajtásáról gondoskodni.

A birtokosságoknál ma tapasztalható és már előadott viszszasságok is csak a legelőtársulatok megalakításával kapcsolatosan szüntethetők meg, mert a társulati alapszabályok és legelőrendtartások módot nyújtanak nemcsak a rendszeres legelőgazdálkodásra, hanem arra is, hogy a felsőbb hatóság szükség esetén a kellő eréllyel közbelépjen.

Bármily kívánatos is azonban, hogy ezek a legelőtársulatok mindenütt és mielőbb megalakuljanak, ezideig még alig számbavehető helyen alakultak meg.

A háború és az azt követő viszontagságos évek ennek az üdvös törvénynek végrehajtását megakadályozták és hogy ma sincs kellő érdeklődés ezen ügy iránt, ennek oka az, hogy nem

áll a kellő számu külső személyzet rendelkezésre, mely a társulatok megalakítását, a legelőtervek kidolgozását és a terveknek célszerű keresztülvitelét, illetve ezeknek a munkálatoknak szakszerű irányítását a kezébe venné.

A vármegyei gazdasági felügyelőket jelenleg és előreláthatóan még hosszú ideig a birtokreform teljesen leköti. A többi megyei és állami tisztviselő pedig, még ha a kellő érzékkel bírna is, a rendes teendőin kívül ezt a fontos feladatot úgy mellékesen elvállalni nem bírja, vagy ha vállalja is, eredményeket elérni nem tud.

Sajnos, nem olyan nagy ez a csonka ország, hogy ezekhez a kezdeményező munkálatokhoz sok ember kellene. Egyelőre minden vármegye egy (esetleg a gazdasági felügyelő mellé beosztott) ahhoz értő lelkes egyént igényelne. Egy kiképzett legelőmestert (legelőgazdát), aki először is a legfontosabb gócpontokon igyekeznék mielőbb egy-egy legelő-mintagazdaságot berendezni. Ez bizonyára jó hatással lenne a környékre és a szomszédos gazdaságok berendezése már sokkal könnyebb feladat lenne.

Ez a vármegyei legelőmester az urbéri és egyéb közbirtokosságokat addig is, amíg a legelőtársulatok megalakulnak, ellenőrizné és az önkényes és káros gazdálkodásnak útját állná. A megalakult legelőtársulatok gazdálkodását pedig mindaddig irányítaná, míg azok képesek lesznek saját lábón állani.

Ezért a legelőjavítási terv, mely magában foglalná mindazokat a munkálatokat, amelyek a sürgősség szerint egyes területrészekben sorrendben foganatosítandók, úgy volna készíthető, hogy az nemcsak egy évre, hanem folytatólagos munkára szóljon. Ez a munka ugyanazon területre bizonyos idő múlva ismét visszatér.

A terv végrehajtását lehetőleg az érdekelt állattulajdonosok közreműködésével kell elvégeztetni, mert ily módon a javítási munkálatok jelentékenyen olcsóbbak lesznek.

Igy pl. a legelőtakarítási munkálatokat az érdekelték közmunkával elvégezhetnék. A trágyával való feljavítás is könnyen volna végezhető, ha minden birtokos két-három sze-

kér trágyát hordana ki a legelőre. Ez a legkevesebb, amivel az állattulajdonos a legelővel szemben tartozik.

Természetesen ezt a munkát is szakszerű felügyelet mellett szigorúan ellenőrizni kellene, mert egyik-másik gazda képes lesz arra, hogy a közös legelőre a legsilányabb trágyát hordja ki.

Ha a sokfelé igénybevett állam teheti, úgy álljon anyagiilag is ezen munkáknál a birtokosságok segítségére.

Ha a birtokreform lehetővé teszi, hogy egyes községek a megváltási eljárás során legelőhöz jussanak, mennyivel inkább indokolt az elpusztított és most már gazdátlan legelőknek visszahódítása.

Az előbbi eljárással a hasznothozó terület csupán gazdát cserél, míg az utóbbi munkával természetben területet hódítunk vissza a kulturának, tehát tulajdonképpen az ország területét gyarapítjuk.

Azok a legelők, amelyek már oly elhanyagolt állapotban vannak, hogy feljavításuk egyáltalában nem lehetséges, csakis beerdősítés útján menthetők meg a kulturának.

Egyedül az erdősítés útján lehet ilyen kopárból még hasznothozó területet alkotni, amely idővel rendszeres kezelés mellett talán a legeltetést is szolgálhatja korlátolt mértékben, ha egyébként nem, mint kifutó, amelyen a marhaállomány a kellő mozgást végzi.

Vajha elérhetnénk, hogy a közbirtokosságok elkopárosodott legelőiket maguk erdősítsék be önkéntesen a szükséges mértékben, a még feljavítható részeket pedig önszántukból ápolnák és gondoznák olyképpen, hogy azok eredeti hivatásuknak állandóan megfelelhessenek!

